

*Mert éj lett, és a barbárok nem jöttek el.
S futárok érkeztek a limesek felől,
jelentve, hogy a barbárok többé nincsenek.*

*»S most – vajon barbárok nélkül mi lesz velünk?
Ők mégiscsak megoldás voltak valahogy...«*

Minden olvasói tapasztalat nyomot hagy a versen. A műfordító, aki gyarapítja egy-egy költemény beilleszkedési képességeit, munkájával értéket teremt a vers eleddig észrevétlen rezonanciaterén belül. Kettős folyamat ez: a szellemi elsajátítás megváltoztatja az embert; de ugyanakkor az, amit valóban elsajátítunk, maga is megváltozik.

A műfordítás ennek a kölcsönösen változtató folyamatnak egyik paradigmája. Olyan művészi ágazat, mely folytonosan sikerek és kudarcok közlekedőedény-rendszerében alakítja ki létformáit, de mindenképpen csak ideiglenesen képes *felénk fordítani* a verset. Olyan tett, amelynek két neve van: veszteség és nyereség. Sőt hadd mondjak még többet...

Hadd idézzek, befejezésül, egy rövidke szöveget Jorge Luis Borgestől (Somlyónak egyik kedvence ő). Nem az a fontos, ki ennek a szövegnek az alanya. Lehet, hogy egy hitetlen pap; lehet, hogy egy sebesült katona; lehet, hogy egy földönfutóvá vált öregaszony; lehet, hogy egy néma koldus.

Lehet, hogy egy pályája csúcsára ért műfordító.

Borges ezt írja:

„Tudom, képtelen volnék megszámlolni, mi minden dolgot veszítettem el; s tudom, ezek a veszteségek alkotják mai vagyonomat. Tudom, elvesztettem a sárgát és feketét, s úgy gondolok e lehetetlen színekre, mint senki azok között, akik látnak. Meghalt apám, és velem van örökké. Ha Swinburne verseit idézem, mondják, apám hangját hallani. Csak aki meghalt, az a miénk. Csak amit elvesztettünk, az a sajátunk. Ilion nincs többé, de megőrizte a hexameter, mely megsíratja. Izrael akkor létezett, midőn még csupán ősi vágyakozás volt. Idővel minden költemény elégiává változik. Velünk vannak az asszonyok, akik elhagytak minket: nem nyomaszt többé az előző este, mely egyetlen szomorúság. Nem nyomasztanak keservek, nem üldöznek a remény lédércei. Más Paradicsomok nem léteznek, csak az elveszett Paradicsomok.”

Báthori Csaba

NAPFÉNY EGY ÜRES SZOBÁBAN

*Kapecz Zsuzsa: Tükörírás
Ab Ovo, 1994. 157 oldal, 370 Ft*

Kapecz Zsuzsa megírta első regényét, s hasonló következtetésre jutott, mint kilencven esztendővel ezelőtt a mottójában is megidézt Thomas Mann: neveltség és hitványság az egész világ, neveltség és hitványság.

Regényének helyszíne egy völgy, hősei pedig a völgylakók, s bár a helyszín megválasztása kezdetben azt sugallja, hogy e völgy bárhol lehetne, hamar (sajnos túlságosan hamar) kiderül: nagyon is közel van hozzánk. Amikor a „*rókamosolyú és vendégahaját viselő kormányzó*” megjelenik a 23. oldalon, s a kopaszra nyíratkozott, bakancsos fiúkból megalakul a Hegyi Bulldogok csapata, már minden kétséget kizáróan tudhatjuk, hol vagyunk. De mindaddig, amíg a nyomor, az erőszak, a képmutatás, az emberek mindenkori rossz kedélyállapota, a tehetetlenség, kétszínűség, az ízlés iszonyatos hiánya és a hazugság kultusza nem kap konkrét formát a közelmúlt politikai eseményeinek tükröztetésével, azt hihetnénk, hogy e hitványságnak és neveltségnek valahol mélyebben, az ember természetében és boldogságra való képtelenségében keresendő az oka. Kapecz e felismerés ígéretével indítja regényét, a kiméletlenül tárgyyszerű és pontos mondatok, a felbukkanó alakok azt sejtetik, hogy a komor és fenyegető események árnyékában megfejlhetjük a völgy titkát, választ kapunk arra, hogy mit tehetünk egy olyan világban, mely „*ridegségre és önzésre tanít, a lelkesedőket kifigurázza, a siránkozókat megveti, a gyengéket eltiporja, legimkább a csalókat és a köponyegforgatókat jutalmazza, és nagyon szereti a pénzszagot*”. Mi jut nekünk ebben a völgyben, ahol nincsenek jól sikerült életek, a felkinált lehetőségek pedig: alkoholizmus, megőrülés, külföldre szökés, öngyilkosság és pótcselekvések sorozata?

A pusztulás felé mutat itt minden.

A völgy lakói sorsukkal elégedetlen, nagy termetű, erős öklű férfiak és nagy csontú, telt asszonyok. Zárt, de az összetartás minden formáját nélkülöző, rideg világukból négy ember emelkedik ki, három férfi és egy nő.

Mindegyikük más-más módon próbálja meg a maga öntörvényű útját járni, különbözni akar, de egyikük sem jár sikerrel. E négy ember sajátos módon kapcsolódik egymáshoz: a középpontban Blanka áll, az ő alakján és a három férfihoz fűződő viszonyán keresztül ismerjük meg a völgyben zajló eseményeket is. Kapecz Zsuzsa három archetipikus férfit rajzol meg rendkívül finoman, s a regény egyik sikere épp e hősök megformálása. Ezért is sajnálom, hogy a regény második felében a teremtett alakok helyébe nagyon is valóságos szereplők lépnek.

Blankának mindhárom férfiből szüksége van valamire. András a kemény izmok és a kemény szív embere, nagy testi ereje erőszakos természettel párosul. Ő a Hegyi Bulldogok csapatának vezére, zárkózott és magának való, aki nem táplál megvalósíthatatlan, gyermekes vágyakat a szíve mélyén, hanem „*őszönösen az elérhető dolgok után nyújtotta ki a kezét, és így a szerencse sosem hagyta üres marokkal szomorkodni*”. Szerelmes a férjes Blankába, s az asszony is vonzódik hozzá, egészen addig, amíg András idegengyűlölete át nem csap a völgybe tévedők gyilkosságoktól sem visszariadó bántalmazásába. Blanka férje, a tanító, „*az elfecsérelt idő rabja*”, tanácstalan és kifosztott, a múltjával és az emlékeivel hadakozik folyvást. Kiegyensúlyozatlan, iszákos, lompos, sárgás fogú és piszkos körmű, de éles elméjében, fanyar humorában és csipős nyelvében benne rejlik „*a helyénvaló meglátásokra való képesség*”. A harmadik férfi a mitologikus idegen, aki már megjelenésében is másimlyen, mint a völgylakók, sötét bőre és sötét szeme van, a nehéz járású, nagy testű emberek közé könnyed léptekkel érkezik, s azonnal kapcsolatot tud teremteni a regény végén kulcsszereplővé váló néma kisfiúval, a sintérfiával, akit mindenki bolondnak tart. Az idegenben minden testet ölt, ami a völgylakókból hiányzik, de épp az, ami érkezésekor oly vonzóvá teszi őt, lesz később vesztének okozója. A völgylakók szövetségést, barátot, szeretőt találnak vagy remélnék benne, mindenki azt, akire – épp a hiányból fakadóan – a leginkább szüksége van. Blanka akkor lesz életében először szerelmes, amikor meglátja az idegent a kocsmáros lányával szeretkezni, elámul a felszabadultság és a másik testének befogadni tudása láttán, s ráébred saját üres,

semmibe hulló életének kilátástalanságára. Blanka tragédiája, hogy nem a völgybe való, itt minden darabokra hullik körülötte, s hiába volt kislányként részese egy nem mindennapi beavatásnak (a gyerekkori emlékekkel együtt ennek leírása a regény legszebb fejezete), hiába tanította meg őt egy büszke és öntudatos nő arra, hogyan kell bánni a férfival, ha ez a tudás mit sem ér azzal a férfival szemben, akibe beleszeret. Blanka még arra is képes, hogy minden alkalommal kilesse az idegen és a vendéglőslány szeretkezését. Kapecz mestere a párbeszédnek (ez a másik erőssége), feszült dialógusai tökéletesek, egyetlen fölösleges szó sincs bennük. Az idegen és Blanka között zajló istállóbeli beszélgetés például egy oldalon sűriti férfi és nő párviadalának minden lényeges mozzanatát az elrontott házasságtól kezdve a férfit megszerzeni nem tudó, bosszúálló nő motívumáig.

Blanka teherbe esik (hogy ki az apa, csak sejteni lehet; inkább András, mint a tanító), s miközben örömtelinek csöppet sem nevezhető terhességével bajlódik, az idegen egyre szorosabb kapcsolatba kerül a bolondnak tartott néma kisfiúval, akit még szülei is visszamaradottnak hisznek, pedig „*a csúnya kis arcból egy szomorú aggastyán figyelte a világot*”. Mintha a kisfiú a változások ígérete lenne, ő már másképp érzékeli a világ rendjét maga körül, másfajta törvényeket fedez fel bennük, s némasága is inkább szimbolikus: minek megszólalni egy olyan világban, ahol senki sem érti, hogy mit mondanak neki? A néma fiú szintézist teremt András és az idegen között: megjelenésében az előbbire hasonlít, érzékenysége a másikéval rokon. Barátot mégis az idegenben lel, ketten építik fel a szintén szimbolikusnak tekinthető Szárnyas madárfiú szobrát, ami „*a völgyben eluralkodott hiányérzetet közvetíti az ég felé*”. A szobor felállítása végképp megosztja a völgylakókat az idegen megítélésében, ugyanakkor a szoborhoz való viszony minősíti is őket: a mélabútól szenvedő körorvos, a tábornok özvegye, a részeges tanító s leginkább Blanka az, akik az idegen mellé állnak, míg a többiek a távozását sürgetik. A fojtott és elfojtott indulatok gyűlöletbe csapnak át: a Hegyi Bulldogok egy színjátékká fajult kártyajátszma után megkéselik az idegent; a tanító meghal ugyanezen az éjjelen; további rejtélyes gyilkosságok törté-

nek; dőlnek a szobrok; gyulladnak az épületek; a temetőben gyalázzák a sírokat... S ki szolgált igazságot? A sintér néma kislfia, aki szétépeti Blanka kutyájával Andrást.

A pontos szerkesztésű regény elejétől fogva pusztulással, a rosszak győzelmével fenyegetett, de Kapecz – hőseinek múltbeli kalandozása, az egymástól hol távolodó, hol egymáshoz közeledő sorsok bemutatása után – nem várt megoldást talál a regény szálainak egybefogására: a neveltség és hitványság formáit a közelmúlt politikai alakjaival és eseményeivel azonosítja. Csalódottságom igen nagy volt, amikor megjelent a regényben egy „*medvetemetű, tésztaképu, akaratos óriáscsecsemő benyomását kellő népvész, aki kiadós tanulmánykészítő munkásságával kápráztatta el a völgylakókat*”, vagy „*a híres képviselőasszony, aki nemrégiben a kormányzói palota kapujában fogadta a labdajátékosok küldöttségét, s kedves legénykéimnek szólította valamennyit*”, nem beszélve az egykori sportbajnokról, aki a Völgybeli Ösvénykör megalakulásakor elmondja a homoszexuálisokat és szabadgondolkodókat kirekesztő beszédét. Sajnáltam, hogy Kapecz Zsuzsa engedett a csábításnak, és – mintha az olvasóban sem bízna – feláldozta tárgyilagos előadásmódját a hol ironikus, hol szatirikus, leginkább pedig tragikomikus hangért, képzeletét a mindennapok unalomig ismert torzalkodásaiért, mesélőkedvét és tehetségét mulékony szájhősök csatározásaiért és acsarkodásaiért. Innentől kezdve mintha dokumentumregényt olvastam volna. Pedig jobban érdekelte volna, hogy vajon mi kötötte Blankát a férjéhez, az idegent a kocsmároslánnyhoz, a kutyákat és a többi állatot a völgylakókhoz, milyen múltja volt a tábornoknének, s mit kezd magával a körorvos immár totálisan magára maradva.

Mert hiszem, hogy az ő sorsuk mindenkör érdekesebb és maradandóbb, mint bármelyik, napisajtóból idekerült alaké, akikre már senki sem fog emlékezni akkor, amikor egy messziről jött idegen férfi a maga titokzatosságával, szabadságvágyával, függetlenségével és szeretni tudásával még mindig megdobogtat minden érzékeny szívet.

Boldizsár Ildikó

VILÁGTALANUL

*Kőrösi Zoltán: A testtől való szabadulás útja
Pesti Szalon, 1994. 189 oldal, 280 Ft*

Nem volt – és nemigen lesz egyhamar – még egy nemzedék a magyar irodalomban, amelyik ilyen tágas és ritka levegőjű térbe érkezett volna, mint a mai harminc körüliek. A legutóbbi évekig az volt itt a „természetes”, hogy az újonnan fellépőknek jóval nagyobb a tehetségük, mint a lehetőségük. Most ez megváltozott (rosszmájú megfogalmazásban: megfordult), de az ifjú írórajt még sincsen miért irigyelnünk: mire megérkeztek, már csak elformátlanodott életet, valószerűtlen valóságot találtak. Egy világtalan világot.

Akkor hát azt kell megírni, s miért volna ez nehezebb vagy kevésbé méltó feladat, mint amit a korábbi generációk kaptak a maguk idejétől? Kétségtelenül létezik most is a mindenkori kihívás, de még nem akadt senki, aki fogadja. A hetvenes évek elbeszélői reneszánsza, a nagy összegző regények, új hangú novellák kora elmúlt, íróik hallgatnak vagy más műnemekbe és formákba vonultak vissza. A szórványos kivételek épp arra jók, hogy ne kelljen csődéljárás alá vonni a folyóiratok prózarovatát. Az átlag mai magyar próza kétféle: végállapotrajz az olvashatóság határán és a klasszikus novella szabálykönyve szerint szerkesztett szép történet. Az első fajta világtalan, a második valótlan.

Kőrösi Zoltán kötetében mindkét típus megtalálható. A szerző az új nemzedék jellegzetes tagja, pályakezdése mégis eltér valamelyest a társakétól. Kicsit idősebben állt elő az első könyvvel, mint a többiek a magukéval, bár régtől fogva hivatásszerűen foglalkozik (az) irodalommal. Mintha előbb fel akarta volna térképezni a közeget, amelybe belépni készült: kritikusként, rovatvezetőként, majd rádiós szerkesztőként működött, s mind e tevékenységekben feltűnő módon szinte csak saját korosztályára figyelt. Nem sokkal A TESTTŐL VALÓ SZABADULÁS ÚTJA előtt adta közre kötetben is azokat az interjúkat, melyekben majdhogynem hiánytalanul vonulnak fel a magyar irodalom legújabb nemzedékének tagjai (FELROMBOLÁS – MAGÁNIRODALMI BESZÉLGETÉSEK). Prózairóként akkor vált ismertté Kőrösi, amikor 1992-ben meg-